

ویژگیهای عاقل و تمامیت عقل از دیدگاه پیامبر اکرم(ص) و امام رضا(ع)

خردمندی بزرگترین نعمت الهی است .

خردمندی بزرگترین نعمت الهی است . اگر از کمی و کاستی هر چه بنالیم از کمی آن نمی نالیم! علم با تعلیم و تعلم و عقل با تجارب افزون می شود که "العقلُ حِظُّ التَّجَارِبِ" (نامه 31 نهج البلاغه) ... « مَا قَسَمَ اللَّهُ لِلْعِبَادِ شَيْئًا أَفْضَلَ مِنَ الْعَقْلِ ... وَ لَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا وَ لَا رَسُولًا حَتَّى يَسْتَكْمِلَ الْعَقْلَ:پیامبر(ص) فرمودند: خدا به بندگان چیزی بهتر از عقل نبخشیده است، زیرا خوابیدن عاقل از شب بیداری جاهل بهتر است و در منزل بودن عاقل از مسافرت جاهل (بسوی حج و جهاد) بهتر است و خدا پیغمبر و رسول را جز برای تکمیل عقل مبعوث نسازد (تا عقلش را کامل نکند مبعوث نسازد) و عقل او برتر از عقول تمام امتش باشد ... و عقل تمام نمی شود مگر با ده خصلت که خوبست همه ما خود را با این دو ده خصلت محک و لاف ار عقل زنیم، باشد که جامعه مان عقلانی و مشحون از این رفتارهای عقلایی گردد:

ویژگی خردمند، این است که:

- 1 - در برابر رفتار جاهلانه نادان نسبت به خود، بردباری نشان می دهد.
 - 2 - از کسی که به او ستم کرده است، در می گذرد.
 - 3 - در برابر فرودست خود فروتن است.
 - 4 - از فرادست خود در طلب نیکی پیشی می گیرد.
 - 5 - هر گاه بخواهد سخن بگوید، می اندیشد.
 - 6 - اگر آنچه می خواهد بگوید خوب بود، می گوید و بهره مند می شود و اگر بد بود، خاموشی می گیرند و سالم می ماند.
 - 7 - هر گاه با فتنه ای روبه رو شود، به خدا پناه می برد و دست و زبان خود را نگه می دارد.
 - 8 - هرگاه فضیلتی ببیند، آن را غنیمت می شمارد.
 - 9 - شرم و حیا از او جدا نمی شود.
 - 10 - و آزمندی از او سر نمی زند.
- این ها ده خصلتند که خردمند به آن ها شناخته می شود.

متن حدیث:

رسولُ الله صلى الله عليه و آله و سلم : صِفَةُ الْعَاقِلِ أَنْ يَحْلُمَ عَمَّنْ جَهِلَ عَلَيْهِ ، وَيَتَجَاوَزَ عَمَّنْ ظَلَمَهُ ، وَيَتَوَاضَعَ لِمَنْ هُوَ دُونَهُ ، وَيُسَاقِقَ مَنْ فَوْقَهُ فِي طَلَبِ الْبِرِّ ، وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَكَلَّمَ تَدَبَّرَ؛ فَإِنْ كَانَ خَيْرًا تَكَلَّمَ فَعَتِمَ ، وَإِنْ كَانَ شَرًّا سَكَتَ فَسَلِمَ ، وَإِذَا عَرَضَتْ لَهُ فِتْنَةٌ اسْتَعْصَمَ بِاللَّهِ وَ أَمْسَكَ يَدَهُ وَ لِسَانَهُ ، وَإِذَا رَأَى فَضِيلَةً انْتَهَرَ بِهَا ، لَا يُفَارِقُهَا الْحَيَاءُ ، وَلَا يَبْدُو مِنْهُ الْحِرْصُ ، فَتِلْكَ عَشْرُ خِصَالٍ يُعْرِفُ بِهَا الْعَاقِلُ .

«تحف العقول؛صفحه 28»

امام رضا علیه السلام فرمود: عقل هیچ شخصی کامل نمی شود مگر در او ده خصلت باشد :

۱- امید به خیر و نیکی از او وجود داشته باشد .

۲- مردم از شر او در امان باشند.

۳- کار خوب کم دیگران را زیاد می شمارد.

۴- کار خوب زیاد خود را کم می شمارد.

۵- از تقاضا و درخواست نیازمندان خسته نمی شود.

۶- در طول زندگی از طلب علم ملول نمی گردد.

۷- فقر در راه خدا برایش از ثروت بهتر است.

۸- نزد او خواری در رابطه با خدا از عزت در ارتباط با دشمن خدا محبوبتر است.

۹- گمنامی برایش لذت بخش تر از شهرت است .

۱۰- سپس فرمود: آیا می دانید که دهمی چیست ؟

حضار پرسیدند : دهمی چیست؟

آن حضرت فرمود: دهمی این است که با هر کس برخورد کرد بگوید او بهتر از من و پرهیزکارتر از من است زیرا مردم دو نوعند،

یک دسته واقعا بهتر و پرهیزگارتر از او هستند و یک دسته بدتر و پست‌تر. وقتی شخصی را دید که از او بدتر و پست‌تر است بگویند شاید خوبی او در باطن است و پنهان بودن خوبیش به نفع اوست و خوبی من آشکار است که شاید این به ضرر من است. اما وقتی کسی را دید که از او بهتر و پرهیزگارتر است در مقابلش تواضع می‌نماید تا به او برسد اگر چنین بود مقامی ارجمند یافته و به نیکی یاد می‌شود و برتر از اهل زمان خویش می‌گردد.

متن روایت :

قال الرضا عليه السلام : لا يَتِمُّ عَقْلُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ حَتَّى تَكُونَ فِيهِ عَشْرُ خِصَالٍ - الْخَيْرُ مِنْهُ مَأْمُولٌ وَ الشَّرُّ مِنْهُ مَأْمُونٌ - يَسْتَكْنِرُ قَلِيلَ الْخَيْرِ مِنْ غَيْرِهِ - وَ يَسْتَقِلُّ كَثِيرَ الْخَيْرِ مِنْ نَفْسِهِ - لَا يَسْأَلُ مِنْ طَلَبِ الْحَوَائِجِ إِلَيْهِ - وَ لَا يَمَلُّ مِنْ طَلَبِ الْعِلْمِ طَوْلَ دَهْرِهِ - الْقَقْرُ فِي اللَّهِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الْغِنَى - وَ الدَّلُّ فِي اللَّهِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الْعِزِّ فِي عَدُوِّهِ - وَ الْحُمُولُ أَشْهَى إِلَيْهِ مِنَ الشَّهْرَةِ - ثُمَّ قَالَ عِ الْعَاشِرَةَ وَ مَا الْعَاشِرَةُ - قِيلَ لَهُ مَا هِيَ قَالَ عِ لَا يَرَى أَحَدًا إِلَّا قَالَ - هُوَ خَيْرٌ مِنِّي وَ أَتَقَى - إِمَّا النَّاسُ رَجُلَانِ رَجُلٌ خَيْرٌ مِنْهُ وَ أَتَقَى - وَ رَجُلٌ شَرٌّ مِنْهُ وَ أَذْنَى - فَإِذَا لَقِيَ الَّذِي شَرٌّ مِنْهُ وَ أَذْنَى - قَالَ لَعَلَّ خَيْرَ هَذَا بَاطِنٌ وَ هُوَ خَيْرٌ لَهُ - وَ خَيْرِي ظَاهِرٌ وَ هُوَ شَرٌّ لِي - وَ إِذَا رَأَى الَّذِي هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ وَ أَتَقَى - تَوَاضَعَ لَهُ لِيَلْحَقَ بِهِ - فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ عَلَا مَجْدُهُ - وَ طَابَ خَيْرُهُ وَ حَسُنَ ذِكْرُهُ وَ سَادَ أَهْلُ زَمَانِهِ .